

УДК: 330.341

*І. А. Павленко, канд. екон. наук, доц.,
кафедра економіки підприємств
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»*

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СФЕРИ

В статті висвітлюються проблеми формування фінансового механізму регулювання інноваційного підприємництва та розробка пропозицій щодо напрямків його вдосконалення.

Ключові слова: інноваційна сфера, конкурентоспроможність економіки, інвестиційна діяльність.

Формування національної інноваційної системи передбачає побудову та впровадження фінансово-економічного механізму, який би відповідав принципам і меті розширеного відтворення інноваційного процесу та стратегічним завданням побудови конкурентоспроможної економіки України. Цей механізм має будуватися на основі використання об'єктивних закономірностей ринкової економіки, на використанні форм і методів регулювання інноваційного підприємництва, що відповідають ринковим засадам

Наукові дослідження проблем формування фінансового механізму регулювання інноваційного підприємництва, обґрунтування джерел та форм фінансування ризикованої інноваційної діяльності в Україні в сучасних умовах не можна вважати вичерпаними. Розробки вітчизняних учених стосуються окремих аспектів цього складного, багатогранного процесу і не розглядають фінансовий механізм як складову цілісної національної інноваційної системи. Причому дослідження зазначених проблем українськими вченими не набули достатнього висвітлення у науковій літературі. Тому на теперішній час єдиного загальновизнаного методичного підходу до формування фінансово-економічного механізму регулювання інноваційного підприємництва в Україні не існує, що, у свою чергу, негативно відображається на практичному вирішенні цього питання та підвищенні результативності інноваційної діяльності в країні. Тому метою даної статті є окреслення проблем фінансового забезпечення інноваційної сфери та розробка пропозицій щодо напрямків його вдосконалення.

Враховуючи нинішній стан, специфіку та високу ступінь ризику інноваційної діяльності, актуальною проблемою сучасного етапу науково-технічного розвитку країни є пошук і обґрунтування форм його фінансування, джерел і обсягів фінансових ресурсів для здійснення різних етапів інноваційного процесу, визначення гнучких способів залучення можливих джерел фінансових ресурсів у складний процес продукування та впровадження новацій. Адже не випадково, що близько 80 відсотків опитаних у 2005 році Держкомстатом України промислових підприємств найвагомійшим фактором, що перешкоджає здійсненню інноваційної діяльності, вважали фінансовий, зокрема, нестачу власних коштів у суб'єктів господарювання, недостатню фінансову підтримку держави, відсутність коштів у замовника, тривалий термін окупності нововведень тощо [1].

Загальновідомо, що якісне оновлення виробництва на інноваційній основі, розвиток ринкової інфраструктури і в цілому формування сучасної конкурентоспроможної економіки неможливе без відповідних інвестицій, розробки і впровадження обґрунтованих інноваційних програм і проектів. На теперішній час економіка України потребує значних інвестицій, оскільки довгострокове економічне зростання може забезпечуватися лише інтенсифікацією виробництва, інноваційним оновленням галузей народного господарства. В цьому полягає фундаментальна основа формування і розширеного відтворення економічного потенціалу країни. Проте, аналіз динаміки загальних інвестицій в основний капітал (табл. 1) свідчить, що інвестиційна активність у країні почала поступово збільшуватися лише з 1998 року і на теперішній час обсяг капіталовкладень в економіку країни ще не досяг рівня 1990 року.

Таблиця 1

ІНДЕКСИ ІНВЕСТИЦІЙ В ОСНОВНИЙ КАПІТАЛ (ЗА [2, 3])
(у відсотках до 1990 року)

1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
92,9	58,6	52,5	40,7	29,1	22,7	20,7	21,9
1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	
22,0	25,2	30,4	33,1	43,5	55,7	56,8	

У порівнянні з дореформеним 1990 роком обсяг інвестицій в основний капітал у 2005 році становив лише 56,8 %, тобто був майже удвічі меншим. Такий стан інвестування безпосереднім чином негативно позначається на відтворювальних процесах в економіці країни.

Низький рівень інвестиційної діяльності відбувається в країні за умов, коли ступінь зносу основних засобів становить у середньому по країні близько 49 %, з них у промисловості — 58 %, сільському господарстві, мисливстві та лісовому господарстві — 51 %, у будівництві — 48 % [3]. Фізична і моральна застарілість основних фондів не тільки обумовлює низьку конкурентоздатність виробленої продукції та підвищує ризик господарської діяльності, а й може призвести до техногенних катастроф. Такий стан інвестиційної діяльності не відповідає стратегічним інтересам держави та суб'єктам господарювання щодо підвищення конкурентоспроможності українського виробництва, завоювання світових ринків, збільшення власних прибутків та надходжень до бюджету.

Подібна тенденція є характерною і для суто інноваційної діяльності. Слід зазначити, що вітчизняною статистикою відслідковуються лише з 1998 року обсяги фінансування інноваційної діяльності виключно у промисловому секторі економіки. Структура фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств у розрізі його джерел наведена у табл. 2.

Таблиця 2

**РОЗПОДІЛ ЗАГАЛЬНОГО ОБСЯГУ ФІНАНСУВАННЯ
ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ
(ЗА ДЖЕРЕЛАМИ [2, 3, 4])**

	1998		1999		2003		2005	
	млн грн	% до загального обсягу	млн грн	% до загального обсягу	млн грн	% до загального обсягу	млн грн	% до загального обсягу
Всього	1175,8	100	1173,4	100	3059,8	100	5751,6	100
<i>у т. ч. за рахунок коштів:</i>								
власних	888,0	75,5	813,8	69,3	2148,4	70,3	5045,4	87,7
державного бюджету	19,8	1,7	118,4	10,1	93,0	3,0	28,1	0,5
місцевих бюджетів	...	...	...	...	3,1	0,1	14,9	0,3
вітчизняних інвесторів	5,2	0,5	6,6	0,6	112,0	3,7	79,6	1,4
іноземних інвесторів	144,9	12,3	88,8	7,6	130,0	4,2	157,9	2,7
інших джерел	117,9	10,0	145,8	12,4	573,3	18,7	425,6	7,4
Обсяг фінансування до ВВП, %		1,1		0,9		1,1		1,3

Інноваційна діяльність у промисловому секторі економіки традиційно здійснюється в основному за рахунок власних коштів підприємств. Їх частка у загальній сумі коштів, спрямованих на інноваційну діяльність, перевищує 87 %. Бюджетні кошти на ці цілі витрачаються у незначних розмірах, їх частка становить менше 1 %.

Офіційні статистичні дані свідчать, що у промисловому секторі економіки обсяг інвестицій на інноваційну діяльність становить 1,3 % від ВВП країни та лише 16 % від загального обсягу інвестицій в основний капітал у промисловості. При цьому у 1998 році інноваційну спрямованість мали 26 % загальної суми інвестицій в основний капітал, а по відношенню до ВВП сума коштів, витрачених на інноваційну діяльність, становила 1,1 %. Незважаючи на деяке збільшення в останні роки абсолютної величини фінансових ресурсів інноваційного спрямування у промисловості, вони залишаються надто низькими і не перебільшують 1,3 % від ВВП, і тому об'єктивно не можуть суттєво впливати на масштаби створення і впровадження новітніх технологій у необхідних для економіки країни обсягах.

На теперішній час державною статистикою відслідковується обмежений перелік джерел фінансування інноваційної діяльності у промисловому секторі економіки. До них віднесені, зокрема, власні кошти підприємств, кошти державного та місцевих бюджетів, вітчизняних та іноземних інвесторів та кошти інших джерел, що представлені загальною сумою, яка включає фінанси позабюджетних фондів, кредити тощо. Як свідчать статистичні дані, протягом усього періоду найвагомим джерелом фінансування інноваційної діяльності у промисловості були власні кошти підприємств, частка яких у 2005 році становила 87,7 %, що на 10,4 п.п. більше у порівнянні з попереднім 2004 роком [1]. В останні роки поширення набувають банківські кредити, питома вага яких у 2005 році була на рівні 7 % у загальному обсязі витрачених фінансових ресурсів на інноваційну діяльність у промисловості. Кошти державного бюджету, що були спрямовані на інноваційний розвиток промисловості, у 2005 році становили лише 28,1 млн грн, або 0,5 % загального обсягу фінансування цієї сфери промислового комплексу. У порівнянні з попереднім 2004 роком фінансування з держбюджету інноваційної сфери скоротилося більш ніж у 2 рази. Це свідчить про пасивну участь держави в інноваційному розвитку промисловості, зокрема її державного сектора. Натомість зростає (хоча і повільно) участь місцевих бюджетів у фінансуванні інноваційної діяльності: у 2005 році на інноваційну діяльність промислових підприємств з місцевих бюджетів було витрачено 14,9 млн грн, що майже у 8 разів більше ніж у 2000 році. Не відрізняється стабільністю участь іноземних інвесторів в інноваційному розвитку вітчизняної промисловості: якщо у 2000 році іноземні інвестори витратили 133 млн грн на інноваційний розвиток української промисловості, то у 2004 році вона дорівнювала 112 млн грн, а у 2005 році — майже 158 млн грн. Подібна тенденція характерна і для вітчизняних інвесторів, проте сума спрямованих ними коштів на інноваційну діяльність промислових підприємств України у 2005 році була майже у двічі меншою в порівнянні із сумою, витраченою на подібні цілі іноземними інвесторами. Причому у попередні роки різниця у вкладених цими суб'єктами коштах була ще більшою.

Серед причин, що обумовлюють мізерні обсяги фінансування інноваційної діяльності, необхідно відзначити недостатнє виявлення і відсутність комплексного використання протягом усього періоду економічних трансформацій усіх можливих і доступних джерел інвестування. У переважній більшості розвинених країн світу найвагомим джерелом інвестицій є внутрішні джерела. До них у першу чергу відносяться кошти амортизаційного фонду. Амортизаційний фонд має формуватися на економічно обґрунтованих нормах амортизаційних відрахувань і використовуватися виключно на цілі відтворення основного капіталу, тобто виконувати свою безпосередню функцію.

Стимулюючий вплив виваженої, оптимальної та гнучкої амортизаційної політики на інвестиційний процес підтверджується зарубіжним досвідом. Так, у США у другій половині минулого століття кілька разів переглядалися норми амортизаційних відрахувань з метою їх збільшення, що зміцнювало фінансовий стан підприємств і сприяло накопиченню ресурсів для оновлення основного капіталу на інноваційній основі. Норми амортизації, що були впроваджені у 1962 році, майже на третину скорочували термін амортизації основного капіталу: в текстильній промисловості — з 15 до 9 років, у хімічній промисловості — з 15 до 11 років, у металообробній промисловості — з 17 до 12 років, на залізничному транспорті — з 25 до 12 років тощо [5, 6]. Подальше вдосконалення амортизаційної політики відбувалося у США у 80-х роках минулого століття, коли нові норми прискореної амортизації були введені для важкого устаткування (з терміном списання 10 років), для середнього устаткування (з терміном списання 5 років) і для найчутливішого до морального зносу устаткування (персональних електронно-обчислювальних машин, наукового обладнання, транспортних засобів тощо), термін списання якого був встановлений на рівні 3 років. Зазначені заходи дозволили сформувати амортизаційні фонди у вигляді вагомих внутрішніх джерел капіталовкладень, скоротити у господарстві країни частку застарілої техніки, сприяли упровадженню новітньої техніки і технологій.

Диференційовані норми амортизації у галузях народногосподарського комплексу та пільгові норми для піонерних фірм існують також у Японії. Вони стимулюють прискорений розвиток виробничої сфери і стали більш ефективними формами фінансового забезпечення інноваційного оновлення виробництва у порівнянні з прямим державним фінансуванням [7].

В Україні фіксовані норми амортизаційних відрахувань для трьох груп основних фондів були встановлені Законом «Про оподаткування прибутку підприємств» (в редакції від 22.05.1997 р.). У 2002 році ці норми амортизації були збільшені: для першої групи основних фондів — з 1,25 % до 2 %; для групи 2 — з 6,25 % до 10 %; для групи 3 — з 3,75 % до 6 %, а також виокремлено ще одну — 4 групу основних фондів (електронно-обчислювальні машини, інші машини для автоматичного оброблення інформації, інформаційні системи, комп'ютерні програми тощо), для якої була встановлена норма амортизації на рівні 15 % [8]. Тобто, для першої групи основних фондів термін списання устаткування становить 50 років, для групи 2—10 років, для групи 3 — більше 16 років, для групи 4 — майже 7 років.

Незважаючи на низькі норми амортизації, вони з часу їх упровадження в Україні не переглядалися, що дає підстави для висновку про недостатню увагу до цього внутрішнього потенційного джерела інвестицій та його задіяння в інноваційно-інвестиційному процесі. Підтвердженням цього є результати опитування промислових підприємств, проведеного Держкомстатом України у 2005 році, щодо причин низької інноваційної активності суб'єктів господарювання у промисловості. На нестачу власних коштів для нововведень указали 79,5 % підприємств. Причому у 2005 році інноваційною діяльністю займалося 1193 підприємства (або 11,9 % їхньої загальної кількості) проти 1359 підприємств (13,7 %) у 2004 році та 1496 підприємств (15,1 %) у 2003 році [1]. Тобто, інноваційна активність промислових підприємств має чітку, загрозливу для економіки країни тенденцію скорочення.

З метою активізації інвестиційних процесів в економіці України у березні 2001 року Указом Президента України було затверджено «Концепцію амортизаційної політики». Указом також передбачалося у тримісячний термін розробити на основі Концепції та подати на розгляд Верховної Ради України проект Закону «Про амортизацію». Проте до тепер такого закону не існує, а принципові положення «Концепції амортизаційної політики» залишаються не реалізованими. В результаті — на теперішній час обсяги амортизаційних відрахувань навіть не виокремлюються офі-

ційною статистикою у структурі джерел інвестицій, що унеможливило їх аналіз та об'єктивну оцінку процесів, що відбуваються у формуванні і розширеному відтворенні основних фондів. Тобто, амортизаційна політика не була віднесена до пріоритетів діяльності українських урядів.

Як свідчить вітчизняний і зарубіжний досвід, амортизаційна політика є суттєвим засобом регулювання розвитку народногосподарського комплексу країни і тому в Україні має належним чином використовуватися стимулюючий потенціал амортизації для інноваційного оновлення основного капіталу. Проведені дослідження дають підстави для висновку про необхідність коригування амортизаційної політики в Україні. На наше переконання нормативи амортизаційних відрахувань мають бути диференційованими з більшою деталізацією для кожної групи обладнання залежно від строків його служби, прогнозних оцінок морального зносу, зміни кон'юнктури ринку тощо. Враховуючи стан розвитку ринкових відносин в Україні, необхідно у нинішніх умовах, з нашої точки зору, послабити жорсткість державного регулювання у сфері амортизації та долучити до цього процесу елементи ринкових механізмів. Наприклад, доцільно розглянути можливість надання суб'єктам господарювання права самостійно обирати метод обрахування амортизації для кожної підгрупи устаткування та визначати терміни його служби, централізовано встановивши граничну межу нормативів амортизаційних відрахувань для певних укрупнених груп устаткування.

На відміну від країн розвинутої ринкової економіки у пострадянській Україні до потенційних джерел інвестицій інноваційного спрямування слід віднести кошти від приватизації державного майна. За своїм економічним змістом, за законами розширеного відтворення та логікою економічного мислення в умовах гострої необхідності інноваційного оновлення вітчизняного виробництва та значного підвищення його конкурентоспроможності кошти від продажу державної власності мали спрямовуватися, насамперед, на інноваційний розвиток основного капіталу. Проте, недалекоглядність політики роздержавлення і приватизації державної власності, наукова нерозробленість теоретичних засад перебудови відносин власності на пострадянському просторі на початкових етапах економічних реформ, гострий дефіцит бюджетних коштів на фінансування соціальних програм та домінування вузьководомчих і вузькопартійних інтересів виключили надану історією можливість спрямувати кошти від приватизації на впровадження інноваційної моделі розвитку економіки країни. Незважаючи на те, що Законом України «Про приватизацію державного майна» (1992 р.) метою приватизації було встановлено підвищення соціально-економічної ефективності виробництва та залучення коштів на стратегічну перебудову економіки України, в реальності вона досягнута не була. Кошти, що надходили від продажу державної власності, протягом усього приватизаційного періоду використовувалися в основному на поточні потреби державного бюджету. При цьому інвестиційно-інноваційний аспект їх використання не розглядався.

Крім того, в усьому світі вагомим джерелом підтримки інвестиційно-інноваційної діяльності є бюджетні асигнування, які спрямовуються цільовим призначенням на реалізацію загальнодержавних і регіональних науково-технічних програм. Однак на теперішній час в Україні не існує достовірної статистичної інформації про обсяг коштів консолідованого бюджету, який спрямовується на інноваційний розвиток народногосподарського комплексу (за винятком промисловості). У Росії, наприклад, публічною є інформація про обсяг бюджетного фінансування інноваційної сфери. Частка коштів консолідованого бюджету Російської Федерації, яка спрямовувалася на інвестиційні цілі країни, у 2003 році становила 18,8 % [9].

В Україні офіційна статистика обмежується спостереженнями за обсягом коштів державного та місцевих бюджетів, що спрямовується на інноваційну діяльність

лише у галузі промисловості. Так, у 2005 році з держбюджету було профінансовано близько 0,5 % інноваційних витрат промисловості і у порівнянні з попереднім роком ця частка скоротилася, так як у 2004 році частка держбюджету у загальному обсязі фінансових ресурсів, спрямованих на інноваційний розвиток промисловості, становила 1,4 %. Частка місцевих бюджетів у фінансуванні нововведень постійно залишається низькою і в 2005 році вона не перевищила 0,3 %.

Нинішня класифікація видатків бюджету України, незважаючи на наявність у ній позиції «видатки розвитку», не формує уявлення про обсяги публічних фінансових ресурсів, які спрямовуються безпосередньо на інноваційний розвиток народногосподарського комплексу. Знеособлені видатки, що віднесені до видатків розвитку, за своєю назвою і сутністю не можуть характеризуватися як інноваційні, вони не можуть достеменно визначати рівень бюджетної підтримки інноваційних проектів та інноваційну спрямованість бюджету.

Відсутність видатків у складі бюджету на конкретні інноваційні програми унеможливує прозорість та оцінку масштабів інноваційного процесу, утруднює контроль за станом виконання цих програм, визначення їх ефективності та оцінку цільового використання коштів публічних фінансів. Тому уявляється доцільним складання в Україні бюджету інвестиційно-інноваційного розвитку (Бюджету розвитку), який має затверджуватися одночасно із прийняттям Верховною Радою Державного бюджету України. В ньому мають визначатися: обсяг фінансових ресурсів у розрізі всіх джерел фінансування, що спрямовуються на виконання конкретних інноваційних проектів у розрізі галузей економіки та регіонів; терміни їх виконання а також відповідальні виконавці на кожному етапі реалізації інноваційних проектів і програм. Бюджет розвитку сприятиме впровадженню інноваційної моделі економіки України, характеризуватиме рівень фінансування інноваційної діяльності як за рахунок недержавних коштів, так і державної підтримки інноваційного процесу за конкретними напрямками та створить умови для оцінки перспектив і темпів розвитку економіки країни. Саме цільове фінансування інноваційних проектів і програм замість традиційного принципу виділення асигнувань головним розпорядникам бюджетних коштів забезпечить реалізацію програмно-цільового методу управління інноваційним розвитком та бюджетування.

Крім бюджетних коштів у фінансовому забезпеченні інноваційного підприємництва вагоме значення мають кошти позабюджетних фондів. В усьому світі існує розгалужена мережа позабюджетних фондів, яка характеризує шляхи та способи вирішення інноваційних проблем в економіці країни, а також відображає рівень інноваційної орієнтації цих інституцій і напрями їх інвестиційної діяльності.

Статистичні дані свідчать, що в Україні обсяги фінансування інноваційної діяльності (у промисловості) з позабюджетних фондів стрімко скорочуються. Якщо у 2000 році на інноваційну діяльність підприємств промисловості із позабюджетних фондів було спрямовано 33,4 млн грн, то у 2004 році — 0,6 млн грн, а в 2005 році — лише 0,2 млн грн [1]. Відповідно у 2000 році це становило лише 1,9 % від загальної суми коштів, витрачених на інноваційну діяльність у промисловому секторі економіки, а у 2004 р. та 2005 р. ця частка становила менше 0,1 %.

Існуючий формат статистичної звітності нівелює діяльність утворених позабюджетних фондів, основою функціонування яких має бути інвестиційно-інноваційна діяльність, та не формує уявлення про наявну мережу позабюджетних джерел та їх внесок у розвиток інноваційної сфери, про недержавну систему фінансування наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, унеможливує аналіз профільної діяльності позабюджетних фондів та оцінку доцільності їх існування з точки зору вирішення проблем інноваційного розвитку країни.

У переліку таких фондів мають бути представлені, зокрема, такі інституції, як Українська державна інноваційна компанія, як правонаступниця Державного

інноваційного фонду, венчурні фонди, інститути спільного інвестування, регіональні позабюджетні фонди тощо. На нашу думку, детальне статистичне представлення у структурі джерел фінансування інноваційної діяльності позабюджетних фондів продемонструє рівень їх участі у цьому процесі та викриє проблеми фінансового забезпечення інноваційної діяльності галузей народного господарства.

Однією із найактуальніших проблем розвитку інноваційного підприємництва в українській економіці є участь у цьому процесі банківської системи. Від того, наскільки ефективно банківська система виконує функцію фінансового посередника, залежить успіх впровадження інновацій. Незважаючи на те, що обсяг загальних капіталовкладень за рахунок банківських кредитів має тенденцію зростання, їх частка залишається незначною у загальній сумі інвестицій в основний капітал — на рівні 8 % загальних обсягів фінансування (табл. 2). А частка суто інноваційного підприємництва, що здійснюється за рахунок кредитів банків, зважаючи на його ризикованість, реально є ще меншою.

Українська банківська система суттєво не впливає на розвиток реального сектора економіки, а обсяги кредитних ресурсів не відповідають потребам суб'єктів господарювання. У банківському кредитуванні короткострокові кредити майже у п'ять разів перевищують довгострокові, а пріоритетними видами економічної діяльності є галузі із швидким обігом капіталу, з коротким виробничим циклом. Головним позичальником у 2003—2005 рр. була галузь оптової та роздрібної торгівлі (більше 40 % наданих кредитів), тобто як у промисловий сектор було спрямовано 35 % кредитів [10]. На наш погляд, для впровадження інноваційної моделі розвитку української економіки необхідні інші пропорції кредитування.

Інноваційні проекти, як правило, потребують довгострокового кредитування. Дефіцит довгострокових кредитів є актуальною проблемою банківської системи. У промисловому секторі у 2005 році на інноваційну діяльність було залучено кредитів на суму 410 млн грн, що майже у двічі менше ніж у 2004 році [1]. Це свідчить про обмежену доступність фінансових ресурсів банків для інноваційного підприємництва. Цьому перешкоджає слабкість національної банківської системи, ризикований характер інноваційних проектів, недосконалість правового поля інвестиційної діяльності з точки зору її правового захисту, відсутність стабільної політичної ситуації в країні, затвердженої стратегії розвитку економіки, відпрацьованого механізму кредитування інноваційної діяльності тощо. Тому розширення можливостей залучення банківського капіталу до інноваційного процесу є найпершим завданням вдосконалення фінансового забезпечення інноваційного підприємництва. У цьому зв'язку актуальним залишається питання утворення і функціонування в Україні особливої установи — Банку реконструкції і розвитку, який би мав особливий режим інвестування наукової та інноваційної сфери за пріоритетними напрямками науково-технічного розвитку.

На теперішній час потенційним джерелом фінансових ресурсів, які мають бути залученими в інвестиційно-інноваційний розвиток країни, є заощадження населення. У 2005 році на банківських рахунках у національній і в іноземній валюті знаходилося більше 73 млрд грн коштів [3]. За оцінками фахівців приблизно така ж сума знаходиться у населення поза банківською системою. Проте в Україні це джерело недостатньо використовується для інвестування в національну економіку. Причиною такої ситуації є підірвана довіра у громадян України до банківської системи, що пов'язана, у першу чергу, з безпрецедентним знеціненням і неповерненням населенню заощаджень, що розміщувалися в Ощадбанку СРСР, з банкрутством банку «Україна», недовірою до фінансових посередників у приватизаційному процесі тощо. Разом з тим, досвід країн розвинутої ринкової економіки свідчить, що приватні заощадження відіграють суттєву роль в інвестиційному процесі. Наприклад, у США населення володіє близько 70 % фінансових активів, що майже у п'ять разів

перевищує частку в них комерційних банків [11]. Причому ці заощадження майже повністю конвертуються в інвестиції.

У період формування і розвитку ринкової системи господарювання на пострадянському просторі вагоме значення в інноваційних процесах мають іноземні інвестиції. Але їх частка у структурі джерел фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності залишається в Україні незначною. У 2005 році у фінансуванні інноваційної діяльності промислового комплексу вона становила лише 2,7 %. Для більш масштабного залучення іноземних інвестицій необхідно, на наш погляд, розширити форми їх залучення, використовуючи для цих цілей концесійні договори, законодавчо встановити умови укладання угод про розподіл продукції при використанні інвестицій з різних джерел, різноманітних інвестиційних угод між вітчизняними та іноземними підприємствами. Необхідно також вжити заходи щодо стабілізації українського ринку цінних паперів, розвитку системи інформаційного, маркетингового та консалтингового забезпечення інноваційно-інвестиційних програм та проектів. До таких заходів відноситься, насамперед, повернення капіталу українського походження, нелегально вивезеного за кордон. За оцінками експертів, обсяг вивезено за кордон капіталу становить більше 30 млрд дол. Тож його повернення на батьківщину забезпечить стабільність і надійність інвестиційного процесу та зекономить державні кошти на обслуговування кредитів, залучених із зовнішніх джерел фінансування. Незважаючи на те, що це питання неодноразово піднімалося на найвищому рівні і було визначено одним із пріоритетних завдань, ця проблема залишається не вирішеною через відсутність відповідного законодавчого акта.

Вдосконалення фінансового забезпечення інноваційного підприємництва за основними окресленими напрямками створить умови для активізації інноваційної діяльності в країні, дозволить підвищити конкурентоспроможність вітчизняного виробництва, сприятиме реальному впровадженню інноваційної моделі української економіки та підвищенню контролю за реалізацією державної інноваційної політики.

Література

1. Наукова та інноваційна діяльність в Україні / Статистичний збірник. — К.: ДП «Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України», 2006. — 362 с.
2. Статистичний щорічник України за 2004 рік / Держкомстат України. — К.: Консультант, 2005. — 591 с.
3. Статистичний щорічник України за 2005 рік. — К.: Консультант, 2006. — 575 с.
4. Статистичний щорічник України за 2000 рік / Держкомстат України. — К.: Техніка, 2001. — 598 с.
5. *Портной М.* Экономика США сегодня // *Экономист*. — 1992. — № 3. — С. 118—126.
6. США: экономические рычаги в управлении фирмами. — М.: Наука, 1991. — 352 с.
7. Инновационный процесс в странах развитого капитализма (методы, формы, механизмы) / Под ред. И. Е. Рудаковой. — М.: МГУ, 1991. — 144 с.
8. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств (в редакції Закону України № 283/97-ВР від 22.05.97)» Редакція від 2005.03.25.
9. *Лисин В.* Инвестиционные процессы в российской экономике // *Вопросы экономики*. — 2004. — № 6. — С. 5—25.
10. Діяльність підприємств — суб'єктів підприємницької діяльності у 2005 році. Ч. 1. / Статистичний збірник. — К.: Держкомстат України, 2006. — 164 с.
11. Держава та економічне зростання (концепція державного регулювання відтворювальних процесів в економіці України) / За ред. Кваснюка Б. Є. — К.: Інститут економічного прогнозування НАНУ, 2001. — 128 с.

Надійшла до редакції: 25.12.2007